

היבטים לשוניים בפרשת שמות עה

דקדוקי קריאה והדרכה לקורא בציבור בפרשת שמות בהפטרה ובראשון של וארא

א	ג יִשְׁשַׁכָּר: יש לקרוא יִשְׁכָּר, השי"ן השנייה כאילו אינה קיימת
א	י הָבָה נִתְחַכְמָה: הנו"ן רפויה ¹
א	יא עֲנֵתוּ: יש להדגיש את הנו"ן, לשון ענוי. רַעַמְסֶס: העי"ן בפתח והמ"ם בשוא נח. במקומות האחרים העי"ן בשוא נח והמ"ם בשוא נע
א	טו יח כ לַמִּלֻּדָּה לַמִּלֻּדָּה לַמִּלֻּדָּה: השוא במ"ם נח למרות הגעיה בלמ"ד ²
א	טז וַחֲרָה: מלעיל, הטעם בחי"ת והי"ד רפויה ללא דגש. המילה כולה קמוצה
א	יז וַתִּירָאָה: האל"ף נחה אינה נקראת כאילו כתוב וַתִּירָה מי שקורא את האל"ף ותראינה עובר למשמעות ראייה במקום יראה. הַמִּלֻּדָּה הַמִּלֻּדָּה: השוא במ"ם נח למרות הגעיה בה"א
א	יט הַמִּלֻּדָּה: המ"ם ללא דגש ובשוא נח, אין געיה בה"א
א	כ וַיִּיטֹב: הי"ד הראשונה בצירי ולא בחירק, השנייה נחה – לא מבוטאת
א	כא כִּי-יִרְאֶה: הרי"ש בשווא נע, הקורא בשווא נח משבש את המשמעות
ב	ג הַצִּפְנִיָּה: הצד"י דגושה ובשוא נע, אין דגש בפ"א. תָּבַת גִּמָּא: טעם נסוג אחר לת"ו הראשונה. וַתַּחְמֶרָה בַּחֲמָר: אין מפיק בה"א ולכן הבי"ת אחריה רפה ³
ב	ז הַעֲבֹרִית: הרי"ש בחירק חסר והי"ד אחריה בדגש חזק וחולם (אין לקרוא כאילו יש שם אל"ף)
ב	ט וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת-שְׁכָרְךָ: טעם טפחא בתיבת וַאֲנִי
ב	יד הִלְהַרְגֵנִי: הלמ"ד ללא דגש ובשוא נח, הה"א השניה בקמץ חטוף (קטן)
ב	יז וַיִּגְרְשׁוּם: הרי"ש בשוא נע לא בחט"ף ⁴
ב	כ וַיֵּאכַל לֶחֶם: טעם נסוג אחר ליר"ד
ב	כב נִכְרְיָה: הנו"ן בקמץ קטן, הרי"ש בחירק חסר והי"ד אחריה בדגש חזק
ב	כד אֶת-אַבְרָהָם אֶת-יִצְחָק וְאֶת-יַעֲקֹב: על פי רוב מוטעם טפחא, מרכא סו"פ ⁵
ג	ב וַיִּרָא: במלרע, הטעם בוא"ו אך ההטעמה ברי"ש
ג	ז אֶת-עֲנִי: העי"ן בחטף קמץ והטעם בנר"ן. נִגְשָׁיו: הגימ"ל בשווא נע והשי"ן שמאלית, בדומה לו גם בהמשך ה ו אֶת-הַנְּגָשִׁים
ג	ח וְלֹהֲעֹלָתוֹ: ול-ה-ע-לתו, למ"ד שווא נח, געיה בה"א, עי"ן בחטף ⁶

¹ לפי כללי "אתי מרחיק" האות הראשונה מודגשת רק כשהיא מוטעמת. כאן יש בנר"ן געיה, ואין בו די להדגיש.

² תנ"ך ברויאר מוסד הרב קוק עמו' תד, וספר טעמי המקרא עמ' 199.

³ בניגוד להמשך פס' ח וַתֵּאֱמַר-לָהּ בַת-פְּרָעָה שאז המפיק סוגר את ההברה האחרונה של התיבה הראשונה

⁴ גם בכ"י לנינגרד אין געיה

⁵ על פי תורה קדומה: הטפחא בתיבת 'את-יצחק', אבל לא נתקבל כך.

⁶ במילה זו כיון שיש געיה-מתג בוי"ו בראש המילה, לא סומנה געיה בהמשך. אבל זה מקום ראוי לגעיה בגלל החטף שאחריו וריחוקו מהטעם.

ג ט בָּאָה: הטעם בב"ת מלעיל לשון עבר	
ג יא אָנְכִי: הטעם המפסיק משנה את ההטעמה למלעיל	
ג יג וְאָמְרוּ-לִי: געיה באל"ף	
ג טו כֶּה-תֹאמַר: כֶּה מוקף ולא במונח	
ג יח הָעִבְרִיִּים: הר"ש בחירק חסר והי"ד אחריה דגושה ובחירק מלא, אין לקרוא 'העברים'	
ג כ נִפְלְאוּתִי: הת"ו בפתח ולא בקמץ. אין להשגיח בקמץ של "קורן" או סימנים ⁷ וכד'. אָעֲשֶׂה: עיין בפרשת ויחי. הע"ן בחטף סגול ואין להשגיח בשוא של קורן והנגררים אחריו ⁸	
ג כא הָעַם-הַזֶּה: געיה בה"א הראשונה	
ג כב תִּלְכֹּן: מלרע	
ד ד וַיִּחַזַּק בּוֹ: המילים אינן מוקפות, הטעם נסוג ליר"ד	
ד ו הָבֵא-נָא: געיה בה"א	
ד ז שָׁבָה: מלעיל	
ד ט הֵיֹאֵר: יר"ד בשוא נח	
ד יא מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם: מונח מונח זרקא סגול, אין להחליף את המונח השני במקף ולחבר את שתי התיבות אלא יש להרחיב	
ד טז וְהָיָה הוּא: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה. תִּהְיֶה-לּוֹ: געיה בת"ו. לְאֱלֹהִים: האל"ף כלל אינה נשמעת	
ד יח אֲלֶכָה נָא: טעם נסוג אחור לאל"ף במונח (לא מוקפת) והלמ"ד בשווא נע ולא בחטף ⁹	
ד יט הַמְּבַקְשִׁים: המ"ם בשווא נע, הקו"ף בשוא נח וללא דגש	
ד כג שִׁלַּח: יש להקפיד להדגיש את הלמ"ד, לשון צווי (פיעל) ולא לשון עבר (קל)	
ד לא אֶת-עֲנָנִים: עי"ן בקמץ קטן, נו"ן בשווא נח ויר"ד בקמץ. יש לקרא עוֹנֵנִים	
ה ג גִּלְכָה נָא: טעם נסוג אחור לנו"ן והלמ"ד בשווא נע	
ה יג כָּלֹ: במלרע ודגש חזק בלמ"ד	
ה כא יֵרָא: הטעם ביר"ד מלעיל	
ה כב לָמָּה הִרְעַתָּה: הטעם במ"ם ללא דגש ואולם בהמשך לָמָּה זֶה: הטעם בלמ"ד והמ"ם דגושה	
ו א עֲתָה: יש להקפיד על קריאה בעי"ן, קריאה באל"ף במקומה, משנה את המשמעות	
הפטרת שמות נוסח אשכנז ישעיה כז:	
כז ז הַכְּמִכָּת: ה"א בפתח וכ"ף דגושה	

⁷ בתשובה לשאלה, נפוצים תיקוני סופרים וקוראים שונים. רובם על פי תנ"ך קורן, בלא יודעים שהמהדורות על פי כא"צ של ברויאר ובר אילן מדויקים לאין ערוך יותר מקורן, וכמו שהוסבר כאן כבר כמה פעמים. לכן כשאני כותב "קורן" כוונתי בו זמנית גם לסימנים (בעיקר במהדורותיו הראשונות) ולעיתים גם לאיש מצליח וכד', ונתקיים בהם: "וכשל עוזר ונפל עוזר". יש תיקון קוראים בהוצאת חורב לפי ברויאר.

⁸ יש עדות לכך שבכתר אר"ץ הע"ן בחטף סגול, ראה בגליון שמות סט

⁹ על פי רוב תיבה 'נא' מוטעמת ברביע, על פי תורה קדומה, זקף

כז ח בִּסְאֶסְאָה: הסמ"ך השנייה בשוא נע לא לקרותה כמו חולם¹⁰ בְּשִׁלְחָה: הלמ"ד רפויה במדויקים¹¹ ולכן היא בשוא נח, הה"א במפיק כז יג וְהַנְדָּחִים בְּאַרְץ: לא "מארץ" כח ב בִּיד: לא בִּיד כח ד צִיצֶת: הצד"י השניה בפתח¹². כְּבֹרָה: מפיק בה"א כח ו שְׁעָרָה: העי"ן בשוא נח לא בחטף כח ז שָׁגוּ תָעוּ שָׁגוּ תָעוּ שָׁגוּ פָקוּ: כולן מלרע

נוסח עדות המזרח ירמיה א:

א א יִרְמְיָהוּ: המ"ם בשווא נע למרות מה שנהוג בקרב הרבה אנשים לקרוא כאילו יש שם חירק א ב לְמַלְכוֹ: המ"ם בקמץ קטן א ג בֶּן-יֹאשִׁיָּהוּ: השי"ן בחירק חסר והי"ד דגושה וקמוצה, נכון הדבר גם לגבי צִדְקִיָּהוּ א ה אֶצְרָךְ: הצד"י בקמץ קטן והר"ש בשווא נח

ראשון של וארא:

ו ז לֵאלֹהִים: האל"ף כלל אינה נשמעת

א א אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ: ראב"ע ארוך: אִישׁ וּבֵיתוֹ - יוצאי חלציו. ואין 'בית' בכל המקרא 'אשה', והנה העד: אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ; כי לא היו נשי השבטים במספר השבטים. ואל יקשה בעיניך "וכפר בעדו ובעד ביתו" (וי' טז, ו), כי פשוטו: 'בית אביו'; כי שלשה וידוין היו (ראה וי' טז, יא, יז). ועוד הכהן, הכהנת שהיא אשתו, בכח "בעדו" (שם), והיא נכללת עמו; כי האיש ואשתו הוא האדם.

ידועה המשנה בתחילת מסכת יומא: רבי יהודה אומר אף אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו שנאמר (ויקרא טז ו) וכפר בעדו ובעד ביתו, ביתו - זו אשתו. העיר על כך ר' משולם ראטה בספר מבשר עזרא

עי' א"ע פ' שמות פסוק אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ שכתב כנגד דחו"ל, ועי' שרשים לר"י גאנאח שרש בית שהחזיק בדברי חז"ל. דברי ר' יונה אבן גנאח

הבית והיור והתן. אין לשפחתך כל בבית²⁴ ידוע. ושמת אתה וביתך²⁵ אתה ואשתך. [וכבר ירמוז בו אל האשה בלבד כמו שאמר אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ²⁶ ועוד וישב דוד עם אכיש בנת הוא ואנשיו אִישׁ וּבֵיתוֹ²⁷ ואחרי כן אמר דוד ושתי נשיו²⁸ וכמו שאמר על נשי דוד ביתו כן הם נשי אנשיו בתיהם. וזה משתמש אצל הערב גם כן כי הם אומרים לאשת האיש ביתו והוא משתמש גם כן בדברי קדמונינו כאשר אמר החכם²⁹ ג מימי לא קראתי לאשתי אשתי ולא לשורי שורי אלא לשורי שדי ולאשתי ביתי].

יש להעיר שהתוספת בסוגריים מרובעים היא השלמה של ריא"ג מכ"י ערבי.

¹⁰ כדין אותיות שאינן גרוניות המנוקדות בחטף אשר הוסבר כבר בעבר (וראה גם בגיליון תהלים יד) שאם הן לפני גרונית הן נקראות כחטף הגרונית שכאן הוא קמץ רחב.

¹¹ לא להשגיח בספרים ותיקוני קוראים למיניהם המדגישים את הלמ"ד.

¹² יש חומשים שהשתבשו

מהספר מבשר עזרא:

בפיה"א שמות א' ה' "ע"כ כתב בתחלה "את יעקב" כמו שאמרנו למעלה". ולמעלה

לא נמצא מזה בפיה"א, רק בפיה"ק א' א', ובפ"י לבראשית מ"ו כ"ג.
בנוסח שבמפעל הכתר של בר-אילן המילים 'כמו שאמרנו למעלה' אינן מופיעות.

א ז פָּרָוּ וַיִּשְׁרְצוּ רַאבִּ"ע ארוך: פרו - הולידו, כעץ נותן פרו. וישרצו - כמו "ישרצו חמים" (בר' א, כ); רק הראשון - מהפעלים העומדים בעצמם, כמו: הלך, ישב, עמד, שכב; והשני - מהיוצאים, תלויים בדבר אחר, כמו: אכל, שמר, שבר; 'אכל את הלחם'; "שמר את הדבר" (בר' לז, יא); "שבר את החמור" (מלכים א, יג, כח); אלה נקראים 'פעל יוצא'. והנה "ישרצו חמים" (בר' א, כ) מהפעלים היוצאים, וזה השני וישרצו - מן העומדים.

והנה זאת הגזרה כגזרת 'שב'; פעם עומד, כמו "ושב וקבעך" (דב' ל, ג), ופעם יוצא, כמו "ושב ה'... את שבותך" (שם). אולי מלת 'שרץ' רמז, שילדו נשיהם תאומים ויותר. ואני ראיתי ארבעה בנים שילדה אחת; והרופאים נותנים טעם, כי עד שבעה יגיעו בבטן אחד. על דברים אלה הגיב ר"מ ראטה בספר מבשר עזרא

בפיה"א שמות א' ז' על מלת וישרצו נראה בעליל תוספת דברים בדרך פירוש

באמצע מאת תלמידו (וצריך להעתיקו). והשווה זה עם פ"י ראב"ע בראשית א' כ'

על ישרצו חמים ובפרט עם פיה"א שם הוצאת פ"ל צד 13 ותראה הבדל בין סגנון

ראב"ע האמתי ובין סגנון המעורב בתוספת. — ואם כבר ביאר ראב"ע בפיה"א

לבראשית את כל המאמר למה חזר עליו כאן פעם שנית באין כל חדש. לכן נראה

שכל המאמר הוא הוספה. כי פיה"א לשמות כתב תלמיד אחד מפיו והוסיף הרבה

בכ"ק וביחוד עניני דקדוק.

א ט מִמְּנֵוּ: ראב"ע ארוך: כל 'ממנו' בספר אנשי המזרח, שהוא סימן לשון הרבים, הנו"ן רפה כמשפט, להפריש בינו ובין "ממנו פנה" (זכ' י, ד), שהוא לשון יחיד שאיננו נמצא בפני המדבר, שהוא דגוש כמשפט.

לפי ספרי המזרח כלומר מסורת בבל יש הבחנה בין ממנו לשון יחיד במובן מַעֲמֹ, ובמובן זה הנו"ן דגושה: מִמְּנֵוּ; ובין ממנו במובן מֵאֲתָנֹ, ונו"ן רפוייה: מִמְּנֵוּ.

המשך ראב"ע: ובכל ספרי מערב שניהם דגושים, בין שהוא סימן יחיד בין שהוא סימן רבים. והיה כן, כי 'ממנו' לשון יחיד - דגוש הפך המנהג, כי מלת 'אני' - רפה, וכן מלת

"נחני ח'" (בר' כד, כז). והנה מלת 'מן' - 'כפולה', ונדגש הנו"ן 'ממני' לחסרון נו"ן אחר, כאילו היה 'מִמְּנֵנִי', כי הנו"ן הראשון תבוא עם אות המ"ם כאילו היא 'מן', ונו"ן 'ני' -

סימן המדבר [=מן אֲנִי]. אם כן יהיה "איש ממנו" (בר' כג, ו), שהוא לשון רבים, כאילו הוא 'ממננו'. וטעם נו"ן "ממנו פנה" (זכ' י, ד) דגש - להתבלע הה"א בחסרון; כי יאמר מן

'ישמור' - 'ישמרו'; "אשר יקרא" (יר' כג, ו); "אויב ירדפו" (ה' ח, ג); והוא המעט, כי הרב: "ישמרהו" (תה' מא, ג) - ישמר הוא, רק "ישמרהו" - דרך קצרה; כמו "והנהו עושה מלאכה" (יר'

יח, ג), שהוא כמו 'והנה הוא'; ויאמר "והנו נצב" (במ' כג, יז). פעמים יוסיפון הנו"ן: "ישחרונני ולא ימצאונני" (מש' א, כח); "תברכני נפשך" (בר' כז, יט) - כמו 'תברכנני'; "זובח תודה יכבדנני" (תה' נ, כג); "יסובבנהו יבוננהו יצרנהו" (דב' לב, י). ופעם יבלעו הה"א בנו"ן: 'לשמר' - "ישמרנו

בעליו" (שם' כא, לו).

ראב"ע מסביר את שיטת המערביים שבכל מקרה יש חסרון אות גם בלשון יחיד וגם בלשון

רבים. כמו שב'ממני' המורכב מהמילים 'מן-אני' יש דגש להשלים את הנו"ן של 'מן', כך גם

ב'ממנו' יחיד בא להשלים 'מן-הוא', וממנו רבים מן-אנו. וכך כתב ר"מ ראטה בספר מבשר עזרא:

בפ' שמות בפ' רב ועצום ממנו ובצחות כ"ג ע"ב ובמאזנים ז' ע"ב כתב כי דגש הנו"ן ולא ישמרנו בעליו בעבור חסרון הה"א כמו יסובכנהו יבוננהו יצרנהו (דברים ל"ב י'). וכן בצחות כ"ט ע"ב בפ' שמות שם כתב על דגש מלת ממנו, להשלים הה"א כמו שמץ מנהו (איוב ד' י"ב). ובהוצאת פ"ל בכללי הדקדוק שבראש הספר צד 7 כתב, שהדגש בעבור נו"ן ישחרונני ולא ימצאונני (משלי א' כ"ח) והעד תברכני נפשך, לא כאשר אמר מדרק גדול שהוא לחסרון ה"א ישמרנהו, וכמו יסובכנהו-יצרנהו, כי הה"א איננה מאותיות המשך, ע"כ וילך כמו וישב וירד וחבריו (ר"ל כי הוא משרש ילך ולא משרש הלך) ע"ש בדקדוק פ' לך לך צ"ד ע"א, ושפה ברורה כ"ז ע"ב. ועי' לעיל.

א יד אֲשֶׁר-עָבְדוּ בָּהֶם בַּפֶּרֶךְ: מבשר עזרא

פ' שמות "אשר עבדו בהם ישרת בעבור שנים עבדו בהם בפרך, (צ"ל אשר עבדו בהם בפרך) וזה כמו וקם העם הזה וזנה, ותמנע פלגש". ועי' לעיל.
בנושא זה כדאי לבצע חיפוש בראב"ע במילים 'ואחר עמו' או 'בעבור שנים' או 'ישרת', כדי להגיע למקומות שבהם מפרש ראב"ע על מילה יוצאה לשני מושאים וכד'. אשר עבדו וגם אשר עשו בפרך.

א טז וַיִּחַיָּה: ראב"ע דן על שורש הפועל 'חי' אם מהכפולים חיי או מנחי ל"ה ושורשו חיה: והכלל, כי מלת 'חי', גם 'חיים', בספק; כי הסכימו חכמי הדקדוק (ראה ההשגה: 'חיה'), כי "וארפכשד חי" (בר' יא, יב) - מפעלי הכפל, כי הוא כמו "אם תס' חסוף" (בר' מז, יח), שהוא מן 'תמס'; ו"חיים" - כמו "רבים". ולפי דעתי, כי זאת הגזירה זרה. ואם איננה כן, יראוני ממנה פעל עתיד: כמו 'אחוג', 'יחוג', 'לחוג' (זכ' יד, יח) - היה ראוי שיאמר 'אֶחְיוּ', 'יֶחְיוּ', 'לֶחְיוּ'; או כמו "סוב" (דב' ב, ג), "סִבּוּ צִיּוֹן" (תה' מח, יג), "סִבִּי עִיר" (יש' כג, טז). והנה לאות, כי הכל מהפעלים בעלי הה"א באחרונה: אחר שלא מצאנו 'חי' מכלל אילו הגזרות שהזכרנו, הנה זה לאות, כי היא מהפעלים בעלי הה"א באחרונה; כי מצאנו שיאמר 'אֶחְיוּ', 'יֶחְיוּ', 'לֶחְיוּ'; 'תחיה', 'נחיה', כמו יאמר מן 'חיה' - 'יהיה', 'נהיה', 'תהיה'. ואם כן - הוא מגזרת 'חיה', כמו 'חיה'. ואע"פ שמצאנו שיאמר "וארפכשד חי" (בר' יא, יב) בלשון עבר, לא נחוש לכל זה, אע"פ שידמה שהוא מפעלי הכפל. והוצרכתי לומר ככה, בעבור כי ראיתי בכל המקרא, ואין וא"ו שהוא שרש בסוף המלה; ואין טענה עלי ממלת "שָׁלוֹ" (איוב טז, יב), כי הו"ו תחת ה"א, כי אותיות אהו"י כולם מתחלפות זו בזו, והעד: "שָׁלוֹ כָּל בּוֹגְדֵי בָגֵד" (יר' יב, א); והוא מן 'שלה'. והנה אפרש לך למה לא תבוא ו"ו שרש בסוף המלה: והיה זה, בעבור כי הו"ו ישרת בסוף בעבור יחיד שאיננו נמצא, כמו "עבדו ואמתו" (שם' כ, יג), וסימן לשון רבים - "פרו ורבו" (בר' א, כב); וגם יבוא ו"ו נוסף, כמו "בנו בעור" (במ' כד, ג). ואילו היה ו"ו שרש, היה מתערב עם אחת מאלה השלשה וא"וין שהזכרנו: יחיד, ורבים, ונוסף, ולא תִּנְדַּע המלה. גם ככה אומר לך באות יו"ד, שלא תבוא שרש באחרונה: כי הנה סימן יחיד מדבר - "יָדִי" (בר' יד, כב), גם "יָדִי" (דב' ט, טו); סימן רבים בסמוך: "יָדֵי נָשִׁים" (איכה ד, י); וסימן נקבה: "רַעֲי וְרָאִי" (ש"א כה, יז); ויו"ד היחס: "העֲבָרִי" (דב' טו, יב); גם נוסף בפעלים: "המִגְבִּיחַ", "המִשְׁפִּילִי" (תה' קיג, ה); "להוֹשִׁיבִי" (שם, ח); גם בשמות: "בְּנֵי אֶתְנֹ" (בר' מט, יא); גם במלות הטעם: "זוֹלָתִי" (דב' א, לו); "מִנִּי אֶפְרַיִם" (שו' ה, יד). ובעבור כל זה אין ראוי שיבוא

יו"ד שרש באחרונה, פן תתערב לנו המלה עם אחת מכל אלו שהזכרנו. על כן אמרתי, כי מלת וחיה - זרה, והיא כמו "וחיתה" (בר' יב, ג); ותהיה מהפעלים בעלי הה"א באחרונה, כאשר פרשתי.

ר"מ ראטה בספר מבשר עזרא

ע"י צחות כ"ו ע"א ושפה ברורה ל' ע"א ובתחלת פ' שמות בדקדוק מלת חיים ובשיטת פ"ל בפסוק וארפכשד חי, ומ"ש כי היו"ד השנית להדגיש היור הראשונה, ומזה יש לפרש "בני כתיב" בשבת ג"ה "זובחי" כתיב בפסחים ס"ג, על פי"ד

רוו"ה פ' ויגש בהבנת המקרא בענין צוארו.

ננסה להסביר את דבריו. בבלי שבת נה ב אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל האומר בני עלי חטאו - אינו אלא טועה, שנאמר (שמואל א א ג) ושם שני בני עלי (עם ארון ברית האלהים) חפני ופנחס כהנים לה'. סבר לה כרב, דאמר רב: פנחס¹³ לא חטא. מוקיש חפני לפנחס, מה פנחס לא חטא - אף חפני לא חטא. אלא מה אני מקיים (שם א ב כב) אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּן אֶת הַנְּשִׁים, מתוך ששהו את קניניהן, שלא הלכו אצל בעליהן - מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבום. גופא, אמר רב: פנחס לא חטא, שנאמר (שם א יד ג) ואחיה בן אחיטוב אחי אי כבוד בן פנחס בן עלי כהן ה' וגו' אפשר חטא בא לידו, והכתוב מייחסו? והלא כבר נאמר (מלאכי ב יב) יִכָּרֶת ה' לְאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה עֵר וְעֵנָה מֵאֵהָלִי יַעֲקֹב וּמִגִּישׁ מִנְחָה לַה' עֲבָאוֹת, אם ישראל הוא - לא יהיה לו ער בחכמים ולא עונה בתלמידים, ואם כהן הוא - לא יהיה לו בן מגיש מנחה. אלא לאו שמע מינה - פנחס לא חטא. אלא הא כתיב אשר ישכבון! - ישכבן כתיב. - והכתיב אל בני כי לוא טובה השמעה! - אמר רב נחמן בר יצחק: בני כתיב. והכתיב מעבירים! - אמר רב הונא בריה דרב יהושע: מעבירים¹⁴ כתיב. והכתיב בני בליעל! מתוך שהיה לו לפנחס למחות לחפני ולא מיחה - מעלה עליו הכתוב כאילו חטא.

¹³ שם זה כתוב בתורה שבעל פה בלי יו"ד אחרי הפ"א. במקרא מלבד מקום אחד: פינחס.

¹⁴ רש"י: קשה דענייני סם החכם הנזכר כאן, כי אומר אני שטעות גדול הוא, ולא גרסין לה להא מילתא, שהרי בספרים מוהלים כתיב מעבירים וגם במסורה הגדולה במקום שמוניין סם כל התיבות ללא כתיב בהן יו"ד וקורין - ולא נמנה זה, והם מנויין על פי התשובה, וזו אינה קשיא, דהא מעבירים - לאו לשון עבירה הוא, אלא לשון ויעבירו קול במחנה (שמות לו), והכי קאמר להו: לא טובה השמועה אשר אנכי שומע את עם ה' מעבירים ומכריזין וקובלים עליהם, והא מעבירים - לשון רבים הוא, ואע"פ ה' קאי ולא אנכי עלי, שהרי הם היו עוברים, ולא היו מעבירים את אחיהם. ע"כ רש"י. בתוספות מצוין שיש מקומות נוספים של חילופי גרסה בין התלמוד לספרינו. רבי עקיבה איגר ז"ל מציין בגליון מקראות רבים המובאים בתלמוד בשנינויים מהמסורה.

בתרגום יונתן מתורגם "רדנין עמא דה". כן הוא בגרסה של מפעל הכתר, בספרים אחרים לרבות גרסת ר"י מטראני: דרננין עמא דה'. לגרסה דרננין מתפרש כמפרשים שעם ה' מעבירים שמועה לוא טובה על בני עלי. לגרסה רדנין כנראה מתפרש שרודים בעם ה'. ואולי כך מתפרש בתלמוד. בכל אופן האמורא המקשה והמתרץ רבא בריה דרב יהושע או רב הונא בריה דרב יהושע פירשו "מעבירים" על פעולה רעה. אולי בדומה להעביר עלי את הדרך' (סנהדרין לא ב).

רבי מנחם המאירי: כשהגדול הראוי להנהיג את העם, או הממונה להנהיגם חוטא ונמשך אחר העבירות עונשו כפול עד להרבה. מפני שהיא סיבה להכשיל את האחרים לומר דיו לעבד שהוא כרבו. והוא שהבינו רבותינו ע"ה במה שנאמר אל בני כי לוא טובה השמעה אשר אנכי שמע מעבירים עם י-? כלומר שאתם מעבירים אותם בהנהגתכם בהפך מה שהיה ראוי לכם והוא שאמרנו לדעת האומר שפנחס לא חטא מעבירים כתיב כלומר שאתה מעביר עם י"י ובא כינוי ללא צורך כמו אשר אנכי נותן להם לבני ישראל. ואף על פי שמדרך הפשט אפשר לפרשו על העם כלומר שעם י"י מעבירים ר"ל מרגלים ומכריזים שמועה זו עליהם מלשון ויעבירו קול מ"מ כונת רבותינו היא זו שכתבנו. וגדולי הרבנים [=רש"י] היה קשה להם לפרשה עד שמחקקה מן הגירסא ואיני רואה צורך בכך:

יש לציין שבמקומות רבים שכתוב ".... כתיב" אין הכוונה שכך הגרסה לפני חכמי התלמוד, אלא שהמקרא מתפרש לפי כתיב זה. ליאור: לפי תנ"ך קניקוט יש 9 תנ"כים בכתב יד שגורסים 'מעבירים' (כמו התלמוד). וכ-22 שגורסים 'מעבירים' או בדומה. ולענין הגרסה בתרגום כנראה עיקר הגרסה דרננין.

תחילה נציין שלדעת ר"ש בר נחמני שני בני עלי לא חטאו, ולדעת רב חפני חטא אבל לא פינחס. ר' משולם ז"ל כנראה מתכוון לפרש שגם במלים אל בני הכוונה ללשון יחיד. דוגמה נוספת מביא ר"מ מדברי התלמוד בפסחים סד שלדעת רבי יהודה מי ששוחט קרבן תמיד בין הערבים בערב פסח ועדיין יש לו חמץ עובר על שמות כג יח לא תזבח על חמץ דם זבחי, אע"פ שבפשוטו של מקרא כוונת המקרא רק לקרבן פסח, ולדעת רבי שמעון כל הקרבנות. והתלמוד מסביר את דעת ר"ש כי נקרא זבחי. עם זאת עדיין לא נתבררה לי כוונת הרב ז"ל.

ב ב וְתָהָר הָאִשָּׁה וְתֵלֵד בֶּן ר"מ ראטה מציין על ד"ה כפול בפירוש ראב"ע הארוך. יעוין בפנים.

בפיה"א לשמות ב' ב' ותהר "אין ספק (כמו שהזכרנו) כי אהרן גדול בשנים ממה שזכה קבלו אבותינו שפועה היתה מרים [כמו שהזכרנו] כצ"ל, ורמז למ"ש למעלה א' ט"ו. — ואח"כ מציין עוד פעם מלת ותהר "לא הזכיר הכתוב לידת מרים ואהרן, כי לא' התחדש דבר בלדתם". ונראה כאן ערוביאל.

ב ט אליהוא (הגיגים¹⁵) וְתִנְיָקָהוּ: - השורש לכאורה [בכל מקום אחר] ינק. אך נראה כי פה התורה משתמשת בשורש ניק או נוק.

א"ה: ספר השורשים לרד"ק - אות הויד - ערך ינק. וינקת חלב גוים (ישעיה ס, טז.), ראש פתנים יינק (איוב כ, טז.), כאשר ישא האמן את הינק (במדבר יא, יב.). והפעל הכבד [=הפעיל] וינקחו דבש מסלע (דברים לב, יג.), ותינק לך את הילד (שמות ב, ח.), להניק את בני (מלכים א' ג, כא.), והינקחו לי (שמות ב, ט.), אשה מינקת (שם ב, ז.). ידוע. ונקראו הנטיעות הילדות הרכות יונקות כמו שנקרא הילד יונק, ויעל כיונק לפניו (ישעיה נג, ב.), ילכו יונקותיו (הושע יד, ז.). ומשקל אחר את ראש יניקותיו קטף (יחזקאל יז, ד.):

ספר השורשים לרד"ק - אות הנון - ערך ניק. ניק. ותקח האשה הילד ותינקחו (שמות ב, ט.), מענין ינק והם שנים שרשים וענינם אחד הוא:

ג ב פרשה וטבעה משה רענן שבת בשבתו שמות עה וַיֵּרָא מֶלֶאךָ ה' אֵלָיו בְּלִבְת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסֵּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסֵּנֶה אֵינָנו אֵפֶל: קשיים בזיהוי

הסנה מוזכר במקרא 6 פעמים כאשר 4 מתוכן בהקשר מפגש הקב"ה עם משה ופעמיים כשמות אתרים: "וַיִּדְגָּה וְקָרִית סֵנֶה הָיָא דְבָר" (יהושע, טו מ"ט), "...וְשֵׁן הַסֵּלַע מִהַעֲבֹר מִזֶּה וְשֵׁם הָאֶחָד בּוֹצֵץ וְשֵׁם הָאֶחָד סֵנֶה" (שמואל א, יד, ד.). פשט הפסוקים הביא לשלל זיהויים מסופקים שהמשותף להם הוא היותם צמחים מדבריים בעלי פרחים בגוון זוהר שיצרו אצל משה, כביכול, אשליה של צמח בוער. זיהויים אלו מסופקים מאד, מה גם שקשה להניח שרועה צאן מנוסה כמשה יחליף פריחה באש. אחת מההצעות המסופקות הוא הצמח הרנוג השיטים (ראו תמונה) הנטפל לעצי שיטה ופריחתו אדומה. עצי השיטה נקראים בערבית "סנט" המזכיר את השם סנה.

¹⁵ <http://www.hagigim.com/phpBB3/viewtopic.php?f=10&t=427>

הרנוג השיטים על ענף שיטה

פטל קדוש

מסורת זיהוי ברורה המקובלת בכל התרגומים הקדומים ובמסורת חז"ל היא שהסנה הוא השיח פטל קדוש. הפטל הוא שיח מלווה קבוע של מעיינות ונחלים ברחבי הארץ וההנחה בבסיס זיהוי זה היא שהפטל גדל גם באזור מדבר סיני, בסמוך למקורות מים שאותם פוקדים הרועים עם צאנם. בתרגום השבעים ובוולגטה נקרא הסנה batos שהוא שמו היווני של הפטל. שם נוסף המופיע בתלמוד הוא וורדינא שמקורו בדמיון של הפטל לורד. הדמיון הוא במבנה וצבע הפרחים, בקוצניות הגבעולים ובמידה מסוימת גם בצורת העלים. הסנה, או בשמו הנרדף וורדינא, מוזכר בספרות חז"ל כמה פעמים עם תיאורים הכוללים מאפיינים שונים של צמח זה המצביעים על כך שהפטל הוא זיהוי סביר לסנה.

השפל שבאילנות

ראשית, הסנה הוא צמח נמוך ומכאן נבעה בחירתו כמקום התגלות ה' למשה: "גוי אחד שאל לר' יהושע בן קרחה. אמר לו: למה דבר הקב"ה מתוך הסנה ולא מאילן אחר? אמר לו: אילו דבר עמו מתוך חרוב או מתוך שקמה היית שואלני והייתי משיבך, עכשיו להוציאך חלק אי אפשר, ללמדך שאין מקום פנוי בארץ מהשכינה שאפילו בתוך הסנה היה מדבר עמו" (שמות רבה, פרשה ב). ובהמשך מתואר גובהו של הסנה במפורש: "רבי אליעזר אומר: מה הסנה שפל מכל האילנות שבעולם, כך היו ישראל שפלים ירודים למצרים, לפיכך נגלה עליהם הקב"ה וגאלם שנאמר (שמות ג ח) וארד להצילו מיד מצרים...".

מקור נוסף לכך שהסנה הוא צמח נמוך מופיע בגמרא (שבת, סז, א): "'אמר רבי יוחנן: לאשתא צמירתא ... וכי פסק ליה ליתתיה ולפסקי ולימא הכי: הסנה הסנה לאו משום דגביהת מכל אילני אשרי הקב"ה שכינתיה עלך אלא משום דמייכת מכל אילני, אשרי קודשא בריך הוא שכינתיה עלך". פירוש הדברים: אמר רבי יוחנן: לריפוי קדחת חמה ... וכאשר חותך את הסנה ינמיך ויחתכנו, ויאמר כך: "הסנה הסנה לא משום שאתה גבוה מכל האילנות השרה הקדוש ברוך הוא שכינתו עליך, אלא משום שנמוך אתה מכל האילנות.

הסנה הוא צמח מים הגדל ליד נחלים ומקומות לחים: "...דבר אחר: מה הסנה הזה גדל על כל מים, כך ישראל אינן גדילים אלא בזכות התורה שנקראת מים שנאמר (ישעי' נה א) הוֹי כָּל צֶמַח לְכוּ לַמַּיִם, ד"א מה הסנה הזה גדל בגינה ובנהר כך ישראל הם בעוה"ז ובעוה"ב..." (שמות רבה, שם).

קוצים מיוחדים

הפטל הוא צמח קוצני ולכן מתאים לשמש כמשוכה: "רבי יוחנן אמר מה הסנה הזה עושין אותו גדר לגנה כך ישראל גדר לעולם" (מדרש רבה, שם). לקוצי הפטל מבנה מיוחד וחודם מוטה כלפי מטה, דבר הגורם לכך שקל יותר להיכנס לתוכו מאשר לצאת: "מה הסנה הזה כשאדם מכניס ידו לתוכו אינו מרגיש וכשהוא מוציאה מסתרטת, כך כשירדו ישראל למצרים לא הכיר בהן בריה, כשיצאו יצאו באותות ובמופתים ובמלחמה, ר' יהודה בר שלום אמר: מה הסנה העוף נכנס לתוכו ואינו מרגיש, וכשהוא יוצא כנפיו מתמרטות, כך כשירד אברהם אבינו למצרים לא הכיר בו בריה וכשיצא (בראשית יב יז) וינגע ה' את פרעה..." (מדרש רבה, שם).

פטל קדוש

ורדים ואשכולות

פרחי הפטל (ראו תמונה) דמויי וורדים, ולכן אומר המדרש: "דבר אחר: מה הסנה עושה קוצין ועושה וורדין כך ישראל יש בהן צדיקים ורשעים". "רשע מוליד צדיק יש לו מקרא (ישעיה נה יג) : תחת הנעוץ יעלה ברוש, משל מן סניא נפק ורדא" (שיר השירים רבה, פרשה א) כלומר מהסנה יוצא ורד.

פירות הסנה דומים לאשכולות ענבים אך ערכם פחות ולכן הם סמלו תלמיד חכם הנושא בת עם הארץ: "ולא ישא בת עם הארץ – משל לענבי הגפן בענבי הסנה" (פסחים, מט,א). ההקבלה המופיעה בגמרא בין "ענבי הגפן בענבי הגפן" לבין "ענבי הגפן בענבי הסנה" מחזקת את התחושה שגם לסנה פירות דמויי אשכולות ואכן פירות הפטל דומים לאשכולות.

ד ו אליהוא (הגיגים) וַיֹּאמֶר ה' לוֹ עוֹד הִבְאֵנָּה יִדְּךָ בְּחִיקָךְ.

לפעמים התיבה 'עוד' היא בתחלת דיבור, אך לא פה. כי אין התיבה חלק מדברי ה'.

ד יד אליהוא (הגיגים) וַיַּחֲרֹאֲף ה' בְּמִשָּׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְיֶה אֲחִיךָ הַלֵּוִי יִדְעָתִי כִּי־דָבָר יִדְבָּר הוּא הַדִּיבּוּר שֶׁל ה' הוּא עֵינִן אֶחָד. לִכֵּן הֵייתִי מַצְפֵּה לַחֲלוּקָה לִפְנֵי הַדִּיבּוּר: אַחֲרֵי 'בְּמִשָּׁה'. יִתְכֵּן כִּי בַעַל הַטַּעֲמִים רֹאה אֶת תַּחֲלַת הַדִּיבּוּר כַּמִּשְׁפָּט נִפְרֵד: הֲלֹא אַחֲרָן אֲחִיךָ הַלֵּוִי! מַה דַּעְתְּכֶם?

ר' שמואל: **אנחנו חוזרים שוב לכלל של החלוקה של המשפט העיקרי - רק אחרי משפט הפתיחה, ותו לא מיד. יש רק לצ"ן, שיוצא שהפשוט הראשון (במילה ויאמר) מפסיק יותר מהשני (במילה אחיך).**

אליהוא: הרי הבעיה היא שכאשר יש רק משפט אחד, אינני מצפה לחלוקה בתוך הדיבור. אינני רואה את התיבות 'הלא אחרון אחיך הלוי' כמשפט פתיחה, אלא חלק מן המשפט השלם. כמוכן אפשר להתוכח. ואולי רצוי.

ר' שמואל: לענ"ד משפט הפתיחה הוא "ויחר אף ה' במשה ויאמר" ודבר השם הוא "הלא אחרון אחיך הלוי, ידעתי כי דבר ידבר הוא. וגם הנח הוא יוצא..." ועל זה צינתי, שכפי שנראה לי מדוגמאות רבות שהובאו בחודשים האחרונים, לפעמים לפשטא ולטיפחא יש משקל גבוה יותר (במיוחד כשהם באים "לסגור" סוגריים, או משפט פתיחה).

(ויחר אף יקֹץ במִשֶּׁה ויאִמֵר) (וְהָלֹא אַחֲרָן אַחִיךָ הַלֵּוִי {יִדְעֵתִי כִּי־דָבָר יִדְבָר הוּא}) {וְגַם הִנֵּה הוּא יוֹצֵא...} (וְעַל זֶה צִינֵתִי הוּא יֵצֵא לִקְרֹאֲתֶךָ {וְרָצָךְ וְשִׁמְחָה בְּלִבֶּךָ})

אליהוא: אכן טעיתי בשימוש במונח לא מתאים: כתבתי על 'משפט פתיחה', והיה צריך לכתוב משהו כמו 'משפט ראשון בדיבור'. לא התכוונתי למה שכתוב לפני המילים שנאמרו על ידי ה'. סליחה על הבלבול. החלוקה של שמואל למטה נכונה מאד, ואני טוען שכל הקטע "הלא אחרון אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא" מהווה משפט אחד, ולכן אין ראוי שיחולק על ידי טעם מפסיק גדול מטעם התיבה 'ויאמר'.

אינני מקבל את דברי שמואל שאותה פשטא בתיבה 'ויאמר' חזקה יותר מזקף. לא מצאנו בשום מקום רעיון כזה. ואפילו אצל חכמי דקדוק לא בקיאים. ר' שמואל: שוב שלום

מעולם לא אמרתי שהפשטא חזקה יותר מזקף, אלא דיברתי על משקל הפשטא עצמה שכנראה אינו אחיד, וכך גם בטיפחא. דהיינו, שלמרות שבדרך"כ ההפסק של הפשטא הוא רק הפסק קל בתוך משפט רציף, (כמו הפשטא השניה כאן: אחרון אחיך - הלוי), לפעמים יש לה משקל גדול בהרבה, והיא מחלקת את המשפטים בחלוקה מהותית. וכך גם מקבילתה הטיפחא. (וכבר הזכרנו דוגמאות של טיפחא הסוגרות סוגריים, והמשפט שבתוך הסוגריים מחולק באתנחתא! ואין שום מקום לפקפק בפידוש של לאמור בפסוק ויזכו שוטרי בני ישראל, וכן בדוגמה השניה שהבאתי, מהפסוק לך ואספת וגו'. גם לפשטא, אפשר להביא עוד הרבה דוגמאות).

ולכן, גם כאן, הפשטא הראשונה מפרידה את הפתיח של הפסוק, והיא כמו נקודותיים אחרי "ויאמר"! ואח"כ הפסוק עצמו מחולק ע"פ הכללים הרגילים, חלוקה ראשית באתנחתא, וחלוקה משנית ע"י זקפים.

וכן שהיינו מצפים להפרדת הפתיח ע"י זקף, אבל זה לכאן לא שייך כאן, בגלל הרביע שלפניו. אבל מסתמא אפשר היה למצוא פתרון אחר. אבל סוכ"ס הפרדה זו (או במילים אחרות, הנקודותיים) נעשתה ע"י הפשטא.

אליהוא: שמואל שלום רב לא קבלתי את דבריך. בעיני, וכן בעיני רבים מחוקרי הטעמים [אם לא כולם], אין הטעמים מחלקים בעצמה משתנה ממקום למקום.

שיטת החלוקה אינה יוצרת 'הפסק קל' או 'הפסק גדול יותר' של אותו טעם. כי כל טעם בא לחלק את הקטע ותו לא.

כלומר, אין הבדל בין פשטא זאת לפשטא אחרת בתפקודו בתחום הזקף. אלא, ניתן להבחין בשימוש שונה לפעמים.

המקרה הראשון הוא שני טעמים זהים 'מתרדפים', כלומר באים זה אחר זה בלי טעם מפסיק גדול יותר ביניהם. אז ראשון ראשון מפסיק יותר. כן בכ"א ספרים, אך לא תמיד באמ"ת.

המקרה השני של חריגה מן הכלל הוא דוקא פשטא: כלומר, כאשר צריך כמה פשטא מתרדפות, אז חלק מהן הופכות לרביע, שהוא כידוע טעם מפסיק באותה רמה - משנה. ועדיין קיים הכלל שראשון ראשון מפסיק יותר, כאשר רביע ופשטא שווים זה לזה. כללי ה'תמורות' כפי שנקראות מובאים על ידי החוקרים, ובדאשם ברויאר בספר 'טעמי המקרא'.

קיימת אשליה לעתים שטעם כלשהו מפסיק יותר ממנהגו מסיבות נוספות: בדיבור ישיר אחרי הפתיחה 'ויאמר', לעתים הדיבור עצמו מורכב משני ענינים. אז 'חולק הדיבור בדרך כלל על ידי טעם מפסיק יותר מן הטעם בתיבה 'ויאמר'. אך לא תמיד, וזה נושא הדברים שפתחת בהם את ההתכתבות הזאת. **אשומח לתגובות של אחרים מקבלי המכתב הזה.**

ר' שמואל: **לענין לא יעזור כלום, ושוב ושוב אנו רואים פשטא התוחמת את משפט הפתיחה (או במילים אחרות, משמשת כנקודותיים), ומתנהגת אחרת מפשטא רגילה. וכך ממש גם לגבי הטיפחא.**

אחרי שקיבלנו את העיקרון של "פתיח" של פסוק, שאמורים להיות אחרי נקודותיים, שמונו גם לב, שחלוקה זו לא פועלת תמיד לפי כללי החלוקה הרגילים. אליהוא עדיין לא הסכים בכלל לעקרון של "פתיח", כפי שכתב מעיד עליו מבעם לבעם.

אני רוצה להוסיף עוד כמה דוגמאות דומות ממש, לדוגמה שעליה אנחנו מדברים, (אנחנו מדברים על ויחור אף ה' במשה, ויאמר: הלא אהרן אחיך, הלוי. ידעתי וגו').

דוגמאות נוספות: גטז (פסוק שכבר הזכרתי לגבי חלק אחר שלו): לך ואספת את זקני ישראל, ואמרת אליהם: ה' אלקי אבותיכם וגו'.

ד, יח: וילך משה וישב אל יתר חותנו, ויאמר לו: אלכה נא וגו'. (בכל מקרים אלו, הפתיח עצמו מורכב מפעולה, ואח"כ הוראת האמירה. והפתיח בנוי מקדמא ואזלא, רביעי, פשטא - המשמשת כנקודותיים).

לכן מה שכתב אליהוא: לכן הייתי מצפה לחלוקה לפני הדיבור: אחרי 'במשה'. יתכן כי בעל הטעמים רואה את תחלת הדיבור כמשפט נפרד: הלא אהרן אחיך הלוי!

נראה לי שפשוט לא מתחיל!

החלוקה לא אמורה להיות אחרי במשה, אלא אחרי ויאמר, וההמשך מחולק בטעם עקרי ובטעמים משניים, וכפי שכבר כתבתי.

ממני: מוריי ורבותיי כמדומה שהענינים מסתבכים קמעא. שיטת החלוקה המקובלת הן במבוא למסורה הטברנית של ייבין והן של ר"מ ברויאר בספריו היא שיטת החצייה של ויקס.

פסוק מתחלק ע"י קיסר וגם מסתיים בקיסר, האם כוח פיסוקם שווה? מבחינת מינוי מלכים ומשנים ושלישים כן.

[ובטעמי אמ"ת אין דין החוצה אתנח או עולה ויורד וכד' כדין הסילוק]

תחום הקיסר נחצה ע"י מלך, אם נותר בו כדי חלוקה מלך נוסף וכו'.

המלך ע"י משנה ושוב כנ"ל.

כשנתקלים בפסוק או חלקו או קטעו שאינו מתנהג לפי הכללים האלה, לרוב העמקה קלה תגלה לנו העמקה נכונה בהבנת הפסוק.

נתנה ראש ונשובה: ויחור-אף ה' במשה ויאמר הלא אהרן אחיך הלוי

לפנינו שתי הקדמות לקטע הראשון לפני האתנח. חרון האף והאמירה. בעוד שחרון האף נכלל בכלל הידוע של כלילת הפתיח, הרי האמירה ראויה למפסיק הגדול כלומר הזקף.

ר' שמואל בתחילת דבריו טען שלא תהיה בעיה אם לעניננו גם האמירה תכלול בפתיח:
אנחנו חוזרים שוב לכלל של החלוקה של המשפט העיקרי - רק אחרי משפט הפתיחה, ותו לא מיד. יש רק ליצין, שיצא שהפשוט הראשון (במילה ויאמר) מפסיק יותר מהשני (במילה אחיך).

הוא גם הוסיף כמה דוגמאות נוספות למבנה זה בפסוקים אחרים.

אליהוא לא הסכים

החלוקה של שמואל למטה נכונה מאד, ואני טוען שכל הקטע "הלא אחרון אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא" מהווה משפט אחד, ולכן אין ראוי שיחולק על ידי טעם מפסיק גדול מטעם התיבה 'ויאמר'.

אינני מקבל את דברי שמואל שאותה פשוט בתיבה 'ויאמר' חזקה יותר מזקף. לא מצאנו בשום מקום רעיון כזה, ואפילו אצל חכמי דקדוק לא בקיאים.

אני מתקשה לראות איך הרצאת הדברים כאן של אליהוא

שמואל שלום רב לא קבלתי את דבריך

בעיני, וכן בעיני רבים מחוקרי הטעמים [אם לא כולם], אין הטעמים מחלקים בעצמה משתנה ממקום למקום.

שיטת החלוקה אינה יוצרת 'הפסק קל' או 'הפסק גדול יותר' של אותו טעם.

כי כל טעם בא לחלק את הקטע ותו לא. וכו' וכו'

סותרת את ההבנה הכפויה כאן.

אולי צפוי היה יותר להטעים את 'הלוי' באתנח, ומשם להגיע למשפט עצמו יִדְעָתִי כִּי־דָבָר

יִדְבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֵצֵא לְקִרְאָתָךְ וְרֵאָךְ וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ:

והמילה 'הוא' תוטעם בזקף.

למה נחצה הפסוק באמצע תיאור האח הלוי ופעולותיו? כנראה יש לזה חשיבות המצדיקה הבלטה.

אעצור כאן כרגע, ורשות הדיבור לחברים, ובעיקר לאליהוא שיתכן שלא הבנתיו נכונה.

אליהו

ר' שמואל: **כמדומה שלא שייך לשים אתנח במילה הלוי. זה יגרום למשפט בלי**

סיום, "הלא אחרון אחיך הלוי....". לא נראה לי שמוצאים כזה אתנח.

כמו"כ זקף במילה "הוא", ג"כ לא נראה לי סביר, כי יש כאן שני נושאים

נפרדים, "כי דבר ידבר הוא", וגם הנה יוצא לקראתך".

אני רוצה להזכיר נקודה נוספת שהזכרתי, ולא באה בסיכום של כת"ד, ואולי

היא חשובה: אחרי שאנחנו מסיידים את הפתיח המסתיים במילה ויאמר, אנחנו

לוקחים את הפסוק עצמו, ומחלקים אותו באמצעו בחלוקה ראשית, ואת

הצלעות לחלוקה משנית, כפי שהדבר די צפוי.

כמו"כ לענין טיפוח הבאה בסוף מאמר מוסגר, והמאמר המוסגר עצמו מחולק

לפעמים אפילו באתנחתא. (נוגע לוויכו - לאמר).

אליהוא: **אכן לא הבנת כלל ואכמ"ל.**

א"ה: רציתי לציין את דברי ר' שמואל בעניין הזה: **לפעמים הקורא הפשוט רואה את**

מה שהמהנדס לא רואה מרוב כללים. כך לפחות נראה לי, ואנו נמצאים

בויכוח הזה כבר מתחילת בראשית. זה פשוט הפעם הראשונה שאליהוא

הואיל לענות.

ד כג אליהוא (הגייגים) וְאָמַר אֵלֶיךָ שְׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִמְאַן לְשַׁלְּחֹוּ

ותמאן נראה כמו עתיד או עבר מהופך. [או ההפך, אינני יודע איך נהוג לכנות את זה] אלא, ככל הנראה הכוונה לאיום: אם תמאן, אז...

ר' שמואל: בפשטות ואומר - ותמאן, ודאי עבר מהופך, ומציג את האיום שיבוא אחרי הבקשה הראשונית וסירוב פרעה (שדולגו כאן). אבל אולי באמת כמו שאומר ר' אליהוא, שיש כאן שימוש של וניהיה אם] אומר אליך שלח ... וניהיה אם] תמאן לשלחו?

א"ה: אני משתומם על עצם הדיון! ממתי ע"י וי"ו ההיפוך פתוחה ודגש אחריה יש מקום לדון על משמע עתיד?

אליהוא (הגיגים) ויפו שטרלי בני ישראל אשר שמו עליהם נגשי פרעה לאמר.

לא הצלחתי להבין ד" את השימוש בלאמר.

נראה לכאורה כי הכוונה היא שמחצית הפסוק השניה נאמרה לשוטרים, כאשר הכוונה אותם. אלא הטעמים מצביעים כאילו נאמרו הדברים כאשר שמו עליהם הנוגשים. מה דעתכם?

ר' שמואל: ברור שהמילים ויכו שטרי בני ישראל [אשר שמו עליהם נגשי פרעה] לאמר מדוע לא כליתם - הם מאמר המוסגר (המסתים בטיבא, כדוגמאות שהובאו כאן בחודשים האחרונים), ולאמר - הוא טעם ההכאה של שוטרי בני ישראל.

ה יט ר' שמואל: ויראו שטרי בני ישראל אתם ברע לאמר

וברש"י: ויראו שטרי בני ישראל - את חבריהם הנודים על ידם: ברע - ראו אותם ברעה וצרה המוצאת אותם בהכבדים העבודה עליהם לאמר לא תגרעו וגו'.

הייתי מצפה לטיפחא במילה ברע, לא כן?

א"ה: ההפסק הגדול הוא במילה אתם, ולפי זה צפוי בה זקף. אבל לפי פירוש רש"י האתנח צפוי במילה ברע. ובהמשך לאמר לא תגרעו מלבניכם דבר יום ביומו: והמילה לאמר בתביר. [המילה לאמר מוטעמת לפעמים ברביע או בתביר ראה למשל בראשית יח טו, אבל לרוב היא באס"ף או זקף]

אולי הקטע לא תגרעו.... ראוי לקטע בפני עצמו, וגם אתם ראוי לעיכוב. וזו התוצאה.

הערה. רציתי לטפל בקטעים נוספים מהספר מבשר עזרא אבל הזמן לא הספיק, ובלי נדר עוד חזון למועד.

תן לחכם ויחכם-עוד

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע

שם): php.gilionot/net.ladaat.www

מאמרנו מופיע ונשמר באוצר החכמה בפורום העלאת מאמרים

<https://mail.google.com/mail/ca/u/0/#search/dvir/14a6bf5febc771ff>

אם אתה מתעניין
בהגטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים
בכתובת: maanelashon@gmail.com
😊 בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים 😊